

KONGRESI IN SIMPOZIJI

MISSIJEV SIMPOZIJ

(Rim, 8.—11. september 1987)

Že vrsto let organizira Slovenska teološka akademija v Rimu znanstvena srečanja, o osebnostih iz slovenske zgodovine, ki so bile poklicno povezane s cerkvijo. Do sedaj so obravnavali Antona Martina Slomška, Ivana Trinka, F. Ivanocyja in F. B. Sedeja. Letošnje srečanje je bilo posvečeno dr. Jakobu Missii, ki je bil ljubljanski škof, goriški nadškof ter prvi in doslej edini slovenski kardinal. Namen simpozija je bil vsestranska osvetlitev njegovega življenja in dela ter dobe, ki ji daje poseben svojstven pečat. Jakob Missia je bil rojen v zaselku Mota (Hrastje), takrat v župniji Križevci, danes pod župnijo Kapela, 30. junija 1838. Umrli je 2. aprila 1902 v Gorici in je pokopan na Sveti gori pri Gorici. Ker je rojstna župnija v času, ko je odšel Missia v malo semenišče, spadala v graško škofijo, je odšel v Gradec. V graški škofiji je ostal tudi kot duhovnik vse do imenovanja za ljubljanskega škofa leta 1884. Od tega trenutka naprej je bil najtesneje povezan s slovensko kulturno in politično zgodovino. V Ljubljani je deloval v času nastajanja strankarskega življenja med Slovenci, ki se je ob koncu osemdesetih let polariziralo predvsem ob liberalni in katoliški politični grupaciji. To je bil obenem čas zaostrenih nacionalnih nasprotij med različnimi narodi v Avstroogrski monarhiji. Po mnenju dotedanjih avstrijskih vlad, se je duhovščina v ljubljanski škofiji preveč ukvarjala z narodnopolitičnim delom. Zato je od Missie pričakovala, da bo uspel duhovščino od tega delovanja odtegniti in jo držati v mejah predvsem cerkvenega delovanja. Podobna naloga mu je bila naložena, ko je bil imenovan leta 1897 za goriškega nadškofa. Tudi tukaj bi moral obvladati tako slovensko kot italijansko duhovščino, da bi ne delovala politično za eno ali drugo narodnost. Kmalu za tem, ko je postal Missia ljubljanski škof, je bil postavljen na pomembno mesto v okviru celotnega episkopata zahodne polovice države. Od ustanovitve leta 1885 je bil namreč tajnik odbora avstrijskega episkopata. Zaradi uspešnega opravljanja te funkcije je njegov ugled zelo rasel, kar je v veliki meri pripomoglo, da je bil pozneje imenovan za kardinala. Pri svojem delu v ljubljanski škofiji in goriški nadškofiji pa je naletel na veliko nasprotovanj, zaradi česar je tudi spomin nanj ostal v temnejši luči, kot bi sicer.

Simpozij je bil pripravljen tako, da sta bila predstavljena pregled slovnih slovenskih cerkvenih in političnih razmer v Missievem času in Missieva življenjska pot.

Izhodiščne referate so prebrali prof. dr. Metod Benedik o cerkvenopolitičnih razmerah v zahodni polovici države in na Slovenskem, prof. dr. Vasilij Melik o političnih razmerah na Kranjskem in drugi polovici 19. stoletja, dr. Walter Lukan o krščansko-socialnem gibanju pri Slovencih in mag. Stane Granda o prvih dveh katoliških shodih na Slovenskem. G. Viljem Pangerl je predstavil cerkveno-upravno razdelitev severovzhodne Slovenije. Politične in cerkvene razmere na Goriškem sta obravnavala dr. Branko Marušič in prof. France Kralj.

V biografski sklop sta sodila referat dr. Norberta Müllerja o Missievem delu v graški škofiji in mag. Vinka Rajšpa o političnem ozadju imenovanja Missie za ljubljanskega škofa, goriškega nadškofa in kardinala. Referata o Missievi mladosti in o njegovem delovanju v ljubljanski škofiji sta odpadla.

Prof. Sergio Tavano je predstavil Missieva prizadevanja na področju cerkvene umetnosti na Goriškem, odnos Missie do cerkvenega petja pa dr. Edo Škulj. Dr. Maksimilijan Jezernik je predstavil Missieva študijska leta v Rimu in njegovo kasnejšo povezanost z Germanikom. Missievo duhovnost je predstavil prof. dr. Franc Oražem, njegov odnos do redovnikov pa s. Jasna Kogoj. France Petrič je predstavil odnos Missie do Jegliča, dr. Drago Klemenčič Missio in Mahniča in Andrej Sedej Missio in Sedeja. Missiev daljni sorodnik dr. Skále je podal nekaj družinskih spominov na dr. Missio in pokazal, da se je Missia čutil z domačijo trdno povezanega.

Simpozij je bil organizacijsko in strokovno izredno dobro pripravljen in v pravem pomenu besede interdisciplinaren. Razgovori o osebnosti Missie in času, v katerem je deloval, so potekali tudi vsak prosti trenutek in trajali pozno v noč. Prav v teh nevezanih pogovorih je prišlo do izraza, da tudi po tem srečanju samega Missio še slabo poznamo. Temu nišo bili krivi referati, ki so bili brez izjeme dobro pripravljene, temveč okoliščina, da je Missio v primerjavi z Mahničem ali kom drugim težko predstaviti, ker je razmeroma malo napisal in malo imamo napisanega o področjih, kjer je deloval. Missia ni zapustil ne dnevnika, ne spominov, zato je potrebno po arhi-

vih in iz časopisja luščiti pomen in njegovo pravo ter pravično podobo. Udeleženci so si bili enotni, da ga bo mogoče pravilneje oceniti potem, ko bomo podrobneje poznali in ocenili delo mož (npr. Kreka, Jegliča in drugih), ki jim je odprl pot k njihovem delu. Prepričljiva je bila ugotovitev, da Missia narodnega razvoja Slovencev in emancipacije slovenskega naroda ni zaviral in da sam do slovenskega jezika in njegove rabe v javnem življenju, v njegovem primeru predvsem na cerkvenem področju, ni bil negativno razpoložen. Kaj vse je bilo vzrok negativnim sodbam o njem, predvsem v nasprotnem, liberalnem taboru, pa bo dovolj bogato področje še za kakšno posvetovanje.

Vinko Rajšp-Stane Granda

ZNANSTVENO SREČANJE »ČITAONIČKI POKRET U JUGOSLAVENSKIM ZEMLJAMA U XIX STOLJEČU« (VELI LOŠINJ, 29. IN 30. OKTOBER 1987)

V izjemno bogato in razgibano domoznansko dejavnost kvarnersko-istrskega območja (na zunaj jo najbolj učinkovito predstavlja kar 24 različnih krajevnih zbornikov) sta vključena tudi otoka Cres in Lošinj. Že od leta 1973 izhaja v Malem Lošinjju »Otočki ljetopis«, v okviru knjižne zbirke mesečnika »Otočki vjesnik« izhajajo monografije, posvečene pestri problematiki obeh otokov, od časa do časa se odvijajo tudi znanstvena srečanja. Leta 1887 je bila v Malem Lošinjju odprta hrvatska čitalnica in kulturna skupnost občin Cres in Lošinj je njeno stoletnico počastila tudi z znanstvenim simpozijem »Čitaonički pokret u jugoslavenskim zemljama u XIX stoljeću (29. in 30. oktober 1987). Poleg kulturne skupnosti so pri organizaciji srečanja sodelovale še nekatere krajevne delovne in kulturne organizacije, skupščina občine Cres—Lošinj inl Arhiv Hrvatske. Ob simpoziju se je zvrstilo še nekaj prireditev (razstava »Pisana riječ na otocima Cresu i Lošinjju«, odkritje spominske plošče čitalnici itd.), med katerimi je vredno poudariti osnivanje katedre Čakavskog sabora za Cres in Lošinj. Simpozij se je odvijal v hotelu »Punta« v Velem Lošinjju, popoldne drugega dne zborovanja so udeleženci obiskali Valun in tu prisostvovali odkritju glagolitskega lapidarija.

Program lošinjskega srečanja je predvidel 21 referentov, svoje prispevke pa je nato v dveh nepopolnih zborovalskih dneh prebralo 19 udeležencev. Poseben poudarek so referenti namenili istrsko-kvarnerskim čitalnicam, obdelovali pa so njih razvoj tudi na ostalem ozemlju Jugoslavije (Hrvatska, Srbija, Črna gora, Bosna in Hercegovina, Slovenija). Krajevnim razmeram so bili namenjeni referati Nikole Stražičića »Lošinj i Cres u doba osnivanja ‚Hrvatske čitaonice‘ u Malom Lošinjju«, Julijana Sokolića »Stotinu godina ‚Hrvatske čitaonice‘ u Malom Lošinjju«, Frane Velčića »Djelatnost kulturnih i sličnih društava na Cresu i Lošinjju u 19. stoljeću« in Mira Glogovića »Tršćanska ‚Naša sloga‘ o Cresu i Lošinjju u vrijeme otvaranja ‚Hrvatske čitaonice‘«. O čitalnicah na Kvarneru in v Istri so govorili Nevio Šetić (Hrvatske čitaonice Istre i Kvarnerskog Primorja u 19. stoljeću), Eti Kalčić (Talijanske čitaonice Istre i Kvarnerskih otoka u 19. stoljeću), Davor Ježić (Čitaonica u Novom Vinodolskom — prva u Kvarnerskom Primorju), Željko Grbac (Čitaonica u Kastvu — prva u Istri), Petar Strčić (Hrvatska čitaonica u Vrbniku na otoku Krku, prva na kvarnerskim otocima), Vinko Tadejević (Čitaonica u Praputnjaku i okolnim mjestima u 19. stoljeću), Tatjana Blažeković (Literatura o istarsko-kvarnerskim i talijanskim čitaonicama u 19. stoljeću) in Edit Martinčić (Razmere na Reki). Čitalniško gibanje v posameznih jugoslovanskih deželah so obravnavali Mirjana Strčić (»čitališta« v Srbiji), Lamija Hadžiosmanović (v Bosni in Hercegovini), Slobodan Kalezić (v Črni gori), Zagorka Kalezić (v črnogorskem Primorju), Stjepo Obad (v Dalmaciji), Mirko Valentić (v Vojni Krajini) in Branko Marušić (v Slovenskem Primorju). Prebranim referatom je sledila diskusija.

Čeprav se je čitalniško gibanje v jugoslovanskih deželah začelo ter se razvijalo v zelo različnih pogojih in obdobjih, so si bili udeleženci simpozija edini, da je bil njegov pomen za kulturno in politično osveščanje jugoslovanskih narodov pomemben, zlasti tam, kjer so se čitalnice spontano postavljale v bran germanizaciji, madžarizaciji in italijanizaciji. Tak pomen je seveda imela v prvi vrsti čitalnica — jubilat, ki je v Malem Lošinjju živele in delovala v precej poitalijančenem okolju; novejša raziskave krajevne problematike, ki so bile na simpoziju tudi predstavljene, ugotavljajo še neko starejšo hrvatsko čitalnico na Lošinjju. Pri mnogih referentih pa je razprava o nekdanjih jedrih kulturnega življenja kraja in območja samodejno prešla tudi na sedanost, o njej so bile izrečene mnoge kritične misli (sedanji nezavidljivi položaj knjižnic, od občinskih do republiških). Podpisani sem se v diskusiji tudi vpraševal, če je morda čitalniški duh danes še vedno živ. Pri tem se omenil razvoj pri beneških Slovencih, kjer se je pravzaprav iz čitalniškega jedra in kulturnega osveščanja (1955 — društvo